

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 13 Sayı: 69 Mart 2020 & Volume: 13 Issue: 69 March 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.3995>

GIYSİYLE GELEN BİÇİM-SİZLİK DEFORMITY THAT COMES WITH CLOTHES

Arzu EVECEN*
Zeynep KIRKINCIOĞLU**

Öz

Alanyazında şaşırtıcı görünüşleriyle karşılaşabileceğimiz giysi ve donatılar, inanç, güzellik, gelenek v.b. uğruna bedeni yıpratıcı kullanımlara zemin oluşturacak türden birçok örneğe tanıklık sağlar. Bu yolla deformasyona ya da değişime uğratılan beden, yeni bir anlatım aracı kazandırmak adına harekete geçen giysi ve donatıların düşünce nesnesi haline alır. Bedene yapılan her türden giydirmeyi (giysi dışında eğretilmeli anlamda donatı, dövme v.b. şeyleri de eklemek mümkün) özellikle modadan uzak geleneksel toplumların inancının bir ereği olarak geleneğe ve tekrara dayanan stillerinin bir sonucu olarak düşünmek mümkündür. Bu yolla olması istenen estetik, güzellik, gelenek veya inanç değeri v.b. sağlama biçimi, bedene rahatlık ve konfor sunma düşüncesinden ziyade değişiminin sabit kaldığı zorlayıcı görüntülere büründürülür. Çalışmada bu us dışı görsellerin, ilkel bir düşünce biçimiyle özdeşleştirilerek giysi ve donatıların bedene ve kültüre ilişkin kullanımları sorgulanmıştır. Bu amaçla, "bu tarz giysi ve donatıların kullanımı bir gelenek mi?; yoksa bir moda öğretisi mi?; bir güzellik ya da inanç algısı yaratma biçimi mi?... bu ve benzeri sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır. Çalışma nitel olup, doküman analizi yönteminden yararlanılmıştır. Bu kapsama ilişkin bilimsel yayınlar, konu kapsamında taranarak, örneklemeyi yansıtacak görsellerle desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Biçim, Giysi, Beden, Deformasyon.

Abstract

The clothes and accessories that we may encounter with amazing looks in the literature witness many examples that will create a basis for the uses that wear the body for faith, beauty, traditions, etc. In this way, the deformed or transformed body becomes the object of thought of clothes and accessories that act to bring in a new means of expression. It is possible to think of all kinds of dressings made in the body (besides clothes, it is possible to add accessories, tattoos, etc. in the metaphorical sense) in the traditional societies as a result of tradition and repetition based methods that are completely out of fashion and a goal of faith. The way of providing the desired aesthetics, beauty, tradition or faith value, etc. is taken into compelling images in which the change remains constant rather than the idea of providing convenience and comfort to the body. In the study, these irrational images were identified with a primitive way of thinking, and the uses of clothes and accessories related to the body and culture were questioned. For this purpose, answers to the questions below and other similar questions were sought: "Is the use of clothes and accessories a tradition or a fashion doctrine?; Is it a way of creating a sense of beauty or faith?..." The study is qualitative, and the document analysis method was used. In this context, written sources containing information were analyzed. The data obtained were supported by visual materials that were considered to be suitable for the sample reached by the same method. The data were compiled and interpreted according to the subjects, and connections were established between the subjects from past to present.

Keywords: Form, Clothes, Body, Deformation.

* Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Moda ve tekstil Tasarımı Bölümü, arzuevecen@karatekin.edu.tr

** Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, zatmaca@atauni.edu.tr

1-Giriş

Giysilerin ilk bilinen amacı, herkes tarafından kanıksanmış temel bir davranışı gözler önüne serer: “korunma”. Bu söylem, giysilerin ya da onun tamamlayıcıları olan donatıların, soğuk ve sıcaktan bedeni sakınması olarak ilk amacı, güç ve tılsım düşüncesiyle kendini, dışındaki varlıklardan koruma edimine bir gerekçe olarak da ikinci amacı özetler.

Bu görüşler, Marshall v.d. (2004, 59-68) şu saptamalarıyla örtüşür. Buna göre, vücudu zararlı etkilerden korumak için “fiziksel ve psikolojik” olmak üzere iki tip koruma yöntemi vardır. Fiziksel korunma, uygunsuz bir ortam içerisinde fertlerin hayatta kalabilmesine yardım etmek için gerekli donanım malzemelerini ve vücut koruyucularını içerir. Öte yandan psikolojik korunma ise, insan ve şeytani güçlerden koruyacağı düşünülen donanım malzemeleri ve vücut koruyucularına uyum sağlamayı içerir. Süslenmenin (donanma) ise çeşitli amaçları vardır: toplumun yaş, cinsiyet, statü gibi çoğu karakterleri yansıtan sözsüz iletişimidir. Kötü ruhları kovmak ve düşmanı korkutmak için uygulanan psikolojik korunmadır. Son olaraksa cinsel cazibe içindir.

İlkel ya da geleneksel toplumlarda inanca dayalı olarak gelişen bu tutumlar, halen daha bedeni hiçe sayan konforsuz giysi ve donatıların varlığı ile bunların ilginç görünümüne tanıklık eden birçok örneği ortaya koyar. Ve hatta geçmişe bir öykünme sağlayıp ilkel bir düşünce ve eylem ile örtüşen bazı stiller, günümüz tasarımlarında da yinelenerek güncelle taşınmaktadır.

İlk çağlarda, insanların doğa karşısındaki egemenliği ile kahramanlıklarının göstergesi, avladıkları hayvan postlarına sarınmalarıydı. Bu durum “giysilerin işlevsel anlamda iklimsel koşulların bir gereği olarak da kullanımının yanı sıra sembolik bir değerle de örtüştürüldüğünün bir kanıtıydı. Bu manevi misyonun büyü ve gücü yansıtan biçimleri, giysi ve donatı biçimlerinin de bunlara uygun şekilde sergilenmesine zemin hazırlamaktaydı” (Evecen ve Beydiz, 2018, 310).

Gerçekten de ilkel insan (homospenus), avcı ve toplayıcı yaşamında temel ihtiyaçlarını karşılama güdüsünden öteye geçemeyerek doğayı tüketme anlayışıyla hayatta kalmayı başarmıştır. Avladığı hayvanların derilerini veya bitkileri vücuduna sararak bedenini koruma amacıyla hareket etmiş, bir sonraki aşamada ise inancının da bir ereği biçimine soktuğu doğanın biçim ve malzemelerini tılsımlaştırarak bedeniyle bütünleşik bir inanç temsili haline getirmiştir. Hayvanların dişleri, tüyleri, postları v.b. tıpkı mağara duvarlarına çizilen figürlerin hapsedilişini temsil eden misalde bedene güç verdiğine inanılmıştır. Belki de bir güzellik...

Zamanla klan ve kabilelerle birlikte toplumlaşmaya başlayan insanlar, coğrafi ve manevi koruma işlevlerinin yanı sıra giysileri yeni bir söyleme bürümüşür: Statü ve/ya “im” lenme. Bu unsurlar giysilerle toplumda tanınırlık görüntüsüne hizmet etmiş, doğadaki güzellikleri bedene aktarma biçimi ile estetik görünüme hizmet eden farklı süslenme biçimlerini geliştirmiştir. Bedenine verdiği deformasyon da burada sözü edilen duygu ve inancın kaynaklık ettiği düşüncelere yaslanmaktadır.

Zaten vücudunu değiştirme dürtüsü sadece insan tarafından hissedilir; insan hiçbir zaman nihai olarak yaratıldığı görüntüyü kabul etmemiştir. Ne tarih öncesi mağara sakinleri ne de geç endüstriyel kentliler, insan vücudunu estetik olarak tatmin edici bulmamışlardır (Rudofsky, 1971, 93).

Burada söz edilen ifade Bernard Rudofsky (1971)’in “The Unfashionable Human Body” eserindeki bir alıntıyı hatırlatır: “Yeryüzünde insandan başka gövdesinin biçimini değiştirmeye kalkışan, onunla uzlaşmayan bir canlı türü yoktur” (akt. Batur, 1987, 84). Dünyada birçok yerde karşılaşılan bu durum “insanın gövdesine yaklaşımındaki estetik saplantıları bu konudaki anlaşılabilir çoğulculuğunu” anlatır türden örnekler içermektedir (Batur, 1987, 84).

Acıya dayanıklılığı ölçen ve hatta sonu ölümle dahi gerçekleşen bazı örnekleri hatırlayacak olursak, ayakların büyümesini durdurmak amacıyla demirden yapılmış ayakkabılar, iç organlara kadar zarar verecek biçimde (moda tarihinde de sıklıkla karşılaştığımız) sınıksız giyilen korseler (Onur, 2004, 24), başa, boğaza kulağa, ağza takılan ilginç donatılar ve daha sayılamayan yüzlerce hikâyeye, bedeninin ya da giysilerin ait olduğu toplumdaki geleneğin bir yansımasıdır.

Vücuda yapılan bu biçimsel deformasyonlar (dövme, yaralama, kesme, delme), geçmişten bu yana süregelen ve yaşamlarıyla bütünleşmiş kültürel etkinlikler olarak görülmektedir. Doğayla özdeşleşen insan toplulukları, bedenlerine uyguladıkları bu biçimsel değişimleri, karşısındakine karşı ayırt edici bir sembol ve bir ifade aracı olarak kullanmıştır. Bu uygulamalar “estetik ya da dini amaçlı bir ritüelin parçası olarak

farklı ihtiyaçların yansımalarıyla" toplumdaki topluma değişiklik göstermekle birlikte temel olarak kültürel bir aidiyeti duygusundan da ileri gelmektedir (Budak, 2014, 44-46).

Öyle ki, insanlığın ilkel dönemlerinde (günümüzde de örnekleri mevcuttur) bedene yapılan çeşitli müdahalelerin bir iletişim biçimi olarak görüldüğü, çalışmalarda sıklıkla dile getirilmektedir (Okumuş, 2009, 18). Hatta anlatı ve ifade için ilkel dönemlerde sözsöz-yazınsal bir dil bulunmadığından bedeni sadece hareket diliyle sınırlandırmaktan öte, beden dilini tek bir dil olarak ifade etmek mümkündür (Bilgin, 2018, 4). Bu doğrultuda bedeni kimlikleştirilen ilkel toplum anlayışında bedenle kendini ifade etme davranışı iletişimsel açıdan oldukça önemlidir. Kendi hayatlarını bedenleriyle hikâyeleştiren bu dönem insanları yaşam izlerini, "kim"liklerini, şahsi tarihlerinin ipuçlarını bedenlerine kazıdıkları imgelerle ifade etmektedirler (Şenkan, 2017, 27).

Çevresine belirli bir mesaj iletme güdümüyle bedenin toplumsal ilişkileri ve değişimleri (zihniyet, ideoloji, din, giysi ve diğer pek çok faktör) yansıtacak bir alan olarak görülmesi, bedene yapılacak çeşitli müdahaleleri de mantığa bürüme noktasında zemin hazırlamaktadır (Okumuş, 2009, 5). Bedene yapılan boyalar, vücuda takılan nesnelere bir bölgeye, bir inanışa, bir kültüre ait olma kimliğine büründürürken, bu görünüm her kültürde farklılık göstermektedir. Bu davranışlar esasen ilkel insanların yaşam ve düşünce biçimlerinin bir yansıması olarak şekillendirdikleri bedenlerini doğayı, inandıkları tanrıyı/tanrıları ve geri kalan her şeyi anlamlandırma biçimiyle ilişkilendirmişlerdir. Bedene yönelik olarak yapılan tanımlamalar ve anlamlandırmaların kültürel ve tarihsel perspektifle belirlenmesi, bedenin sosyo-kültürel açıdan inşasını kanıtlar niteliktedir (Bilgin, 2018, 45-119).

User (2016, 149), "bedenin doğasına yönelik yapılan her yorum ve söylem, kullanılan dilin ve o dile kaynaklık eden kültürün" bir sembolizmi olduğu görüşünü vurgular. Buna bağlı olarak insan bedenini salt bir organizma olarak düşünmek yerine tarihsel ve kültürel açıdan bir varlık biçiminde görür. Çoğu kültürde bedeni boyamak, kesmek, delmek ya da biçim bozukluklarını yaratmak gibi işlemlerin törenlerle gerçekleştirildiğini ifade eder. Bedene uygulanan bu işlemlerin bazı sembolik anlamlara gönderme yaptığını ifade ederken aynı zamanda insanın içinde yaşadığı tarihsel ve kültürel ortamın beden ve kullanımına ilişkin normları belirlediği görüşünü bildirir.

Değişik toplumlarca bedeni kültürel açıdan imleyen bu söylemlere karşılık giysi ve onların tamamlayıcıları olarak kullanılan donatıların, ifade görünümü yaratmada bir medium aracı olduğunu savlamak, çalışmada temel alınan bir yaklaşımdır. Burada söz konusu düşünce giysi ve donatıların katıksız ve tartışmasız gelenek halini aldığı biçimlerle bu biçimlerin bedende yarattığı deformasyonlar uzamsal açıdan çalışmanın kapsamını en iyi yansıtacağı düşünülen ve ulaşılabilen yazılı ve görsel kaynaklarla açıklanmaya çalışılmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

Bu çalışma betimsel olup, çalışmanın yöntemi niteldir. Veriler doküman analizi yöntemiyle elde edilmiştir. Kapsama ilişkin kitap, makale, tez v.b bilimsel yayınlar konu kapsamında taranmış, elde edilen bulgular örneklemeyi yansıtacak görsellerle desteklenmiştir. Elde edilen bulgular konulara göre gruplandırılmış ve konular arasında geçmişten günümüze ilişkiler kurularak yorumlanmıştır.

Araştırmada, giysi ve donatıların bedene ilişkin yapmış olduğu deformasyon ve tehlike içeren kullanımları sorgulanmış ve bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır: "Beden deformasyona yol açan giysi ve donatılar bir gelenek mi? Yoksa bir moda öğretisi mi? Beden deformasyona yol açan giysi ve donatılar bir güzellik mi? Yoksa inanç algısı yaratma biçimi mi? Araştırmada, bu ve benzeri alt problemler doğrultusunda, elde edilen verilerin, beden deformasyonu ve/ya insan anatomisi üzerindeki olumsuz etkileri ortaya konularak açıklanmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Araştırma kapsamına alınan bulgular ve bulgularla örtüşen bilimsel kaynaklı açıklamalar, iki ana başlık altında sorgulanmıştır. Giysi ve bileşenlerinden oluşan bu ana başlıklar "giysi (korse, dar ve düşük bel pantolon) ve giysi donatıları (ayakkabı, takı, başlık ve saç düzenleme) olarak alt başlıklarıyla birlikte görsel ve yazınsal bilgi aktarımlarla açıklanmıştır.

3.1. Giysi

Sosyo-kültürel açıdan değerlendirildiğinde bir bakıma "bedeni bir çerçeveye sokan giysi, tehlikeli bir biçimde, maddiliğin, kültürel imgelere veya gösterene yönelik yapılan sembolik tercümesine katkıda bulunmaktadır. Varoluşun bedensel boyutu ile dilin ve kurumların sembolik düzeninin soyut kuralları arasında aracı işlevi gören giysi, özneliğin yapılarına temsil olarak yardımcı olmaktadır" (akt. Bennahum, 2005, 2). Bu temsil araçları, yine de tüm olumsuzluklara rağmen kullanımlarını günümüzde de sürdüren

birçok stile yol gösterici olmuştur. Özellikle popüler kültürde beden üzerinden dayatılan güzellik anlayışı, toplumu çevreleyen ve etkisi altına alan duygusal yapıtımla talepleri arttırmaya devam etmektedir. Bu bölümde giysi biçimlerinin günümüzde olduğu gibi geçmişte de her şeye rağmen psikolojik dürtülerin vazgeçilmezi haline geldiği giysi biçimlerinin, bedene verdiği deformasyonlar açıklanmıştır.

3.1.1. Korse

Vücutun şekil almasını sağlamak için beden sıkıştırılarak baskılanması sağlayan bu giysi türünün, anatomik ve biyolojik vücut bozukluklarına ve hatta ölümlere kadar gidebilen ürkütücü birçok sonuca yol açan hikâyesi vardır. Korseler bedeni, istenilen formda biçimlendirmesi, küçültmesi, estetik bir görünüme büründürmesi ve saygın bir kimliğe kavuşturması noktasında özellikle batı toplumlarının moda ve giyim tarihinde sıklıkla iç giyim elemanı olarak kullanılmış; günümüzdeyse tedavi, inceltme, vücut şekillendirme, estetik, moda amaçlı dış giyim ürünü olarak kullanımı sürdürülmektedir. Geçmişte elit sınıfın gözde giyim elemanlarından olan ve güzel, dikkat çekici görünmeyi destekleyen korseler, XVI. yüzyıl başlarında kullanılmaya başlanmış, modanın tekrarlanma periyotları ile XVIII. ve XIX. yüzyılda giderek yaygınlaşmıştır.

İlginç biçimde bir dönem insanların korse giymemesi toplumda hoş karşılanmamış ve kimileri korseyi savunmuştur. Korse giyinmemeyi tercih etmek, yüzyıla ve kişinin toplumsal sınıfı ve çevresine bağlı olarak bir kadının, hayat kadını, kıyafet reformcusu, estetikçi veya feminist olarak tanımlanmasına sebep olmuştur. Birçok giyim alternatifi olmasına rağmen çoğu Viktoryan kadını korse endüstrisinde yer almıştır. Kıyafet reformu süresince ilginç bir şekilde, hareket kısıtlılığından bile düzenli olarak bahsedilmemiştir. Bu giyim eşyası birçok zıt kültürel yargılara sebep olmuştur. Sofular, korseyi kirli arzuları arttırmak için kullanılmakla suçlamalarına rağmen, korse giyinmemek ahlaki rahatlık olarak yorumlanmıştır. “Uygun” bir ölçüde kullanıldığında korse, soyluluğu sembolize etmekteydi. Fakat amacı, kadını şekli mümkün olduğunca sergilemek ve kadın bedenine biçim vermektir (Kortsch, 2009, 56).

Esasen korseler, XVIII. yüzyılın başlarından (1730’lar) itibaren Avrupa ülkelerinde giderek yaygınlaşan, sağlıklı toplum anlayışını benimseyen grubun hedefi olmuştur. Fakat döneme ilişkin olarak korse kullanımının vücutu deforme etmesi, gelişimi engellemesi gibi sağlıksız gerekçeyle karşı çıkan birçok görüş bildirilmiştir. Dönemin önde gelen yazarlarından Jacques Bonnaud, “balenli korse kullanımı yoluyla insan ırkının bozulması, korselerin bir insana vücutu şekillendirme bahanesiyle yaşamının ilk anlarından başlayarak işkence görmeyi kabul ettiği, doğanın yasalarına karşı çıktığı, nüfus azalmasına yol açtığı ve şerefine leke sürdüğünü gösteren bir çalışma” ile sorunu kavramsal boyuta taşımıştır. Korse üreticilerinin tepkiyle karşıladığı bu görüşler, aksine korsenin vücutu “biçimlendirdiği” fikriyle karşılık bulmuştur (Vural v.d., 2006, 340).

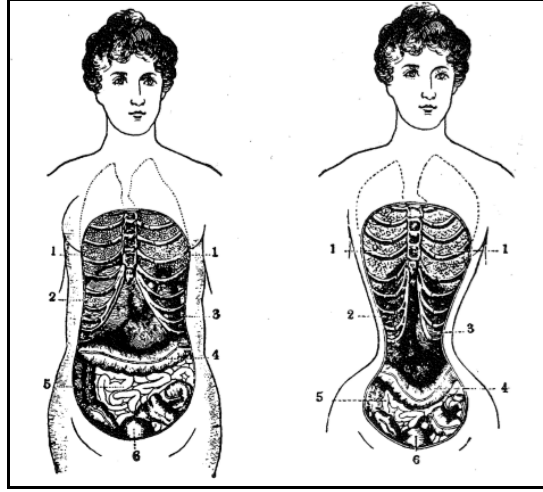

Fotoğraf 1: İnce bel ve korse çeşitleri (http1)

Aynı biçimde doktorların XIX. yüzyılda korse kullanımına ilişkin tepkileri yeniden gündem olmuş ve korselerin, “nefes alıp vermeyi zorlaştırma, kaburga kemiklerinde deformasyona yol açma, karın bölgesi organlarını sıkıştırma ve kadınlarda genel bir fiziki çöküşe yol açma” gibi sıkıntılara sebep olduğu ifade edilmiştir. (Vural v.d., 2006, 340-341). Chrips’de (2005, 9) korse kullanımına yönelik yaptığı çalışmasında, sıkı korselerin bayanların yürüyüşünü etkilediğini belirtmiş ve 1841 yılında yayımlanan Tuvalet El kitabına göre “bir İngiliz bayanın yürüyüş şekli genellikle sert ve uyumsuzdur, vücudun hiçbir şekilde esnekliği veya

eğimi söz konusu değildir” ifadesiyle korseyi sıkı bağlamanın, nefes almayı güçleştirdiğini ve baygınlıklara kadar neden olduğunu vurgulamıştır.

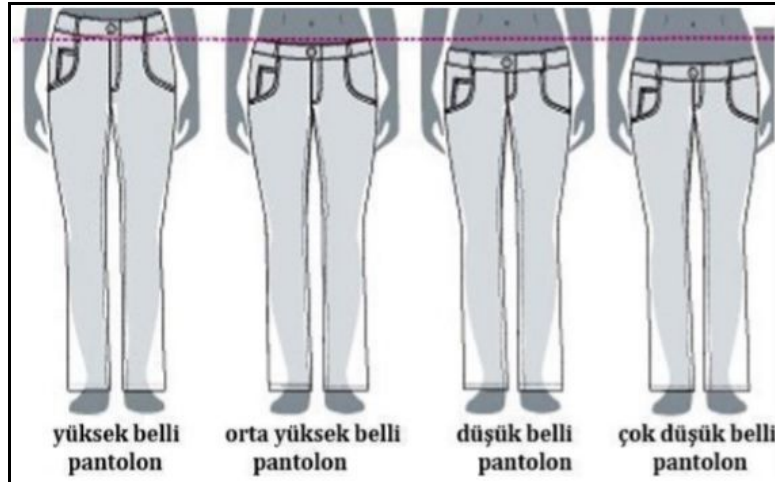

Fotoğraf 2: Korse kullanımı sonrası beden görünümü (Rudofsky, 1971, 106).

Yine korse kullanımının “sabit köleliğe” yol açtığı, söylentiler arasında yer alan bir diğer görüştür (Vural v.d., 2006, 341). Bu ifadeyi iki açıdan düşünmek mümkündür. Bedenin köleliği ve zihnin köleliği... Biri vücut hareketinin engellenmesi karşısında hareket mekanizmalarının kısıtlanması ile yapılan beden köleliği, diğeri ise dönemin moda anlayışıyla kişinin zihninde yarattığı güzellik ve alıma dair dayatma güdümüne ilişkin zihnin köleliği. Ancak ne denirse denilsin yarattığı olumsuzluklara rağmen korseler, belli dönemlerin vazgeçilmez güzellik simgesi olmuş ve çok sayıda beli ince olan kadın imajı yaratılmıştır.

3.1.2. Dar ve Düşük Bel Pantolon

Antik çağdan günümüze yüzyıllara göre farklı biçim almış pantolonlar, belden ayak bileğine kadar inen bir alt beden giysisi olarak bilinir. Tasarımcılar tarafından boy uzunluğu, paça genişliği, bel, cep, kemer vb. biçimsel özelliklerde değişim göstermiştir. Bu değişimlerin en başında gelen bel yüksekliği, bel kesimlerine göre yüksek, orta, düşük ve çok düşük belli olarak (Fotoğraf 3) dönemsel modalarda yerini almıştır.

Fotoğraf 3: Bel yüksekliklerine göre pantolon türleri (Dinç, 2019, 67).

Bir giysi ürününün moda olması, dönemin siyasi, politik, sosyal vb. olaylarından etkilenerek ortaya çıkmasıyla ilişkili olduğundan, düşük bel pantolonun ortaya çıkışı da bu olayların bir parçasını oluşturan türden hikâyeleri ifadeler. Dinç (2019, 66), bu durumla ilgili olarak “Amerika’da hapisanelerde zaman içerisinde intihar oranlarının yüksek seviyelere ulaşması, mahkûmların intihar etmek için genelde pantolon kemerlerini söküp intihar malzemesi olarak kullanmaları sebebiyle, intiharların önüne geçmek için pantolon kemer kullanımının yasaklandığını ve bu olayların sürekli haber yapılarak halka yansıtıldığını, halkın da

duruma tepki olarak zaman içerisinde sivil hayatta bu tarz pantolonlar kullanmaya başladığını, böylece düşük bel pantolon moda akımının ortaya çıktığını” belirtmiştir.

Ortaya çıkışı ile ilgili olarak aktarılan bu bilgi, sosyal olayların giysilere ilişkin tradejisini gözler önüne sererken bir taraftan da bu giysi görünümünün çeşitli sağlık problemlerine yol açtığını çeşitli araştırmalarla ortaya koyar. Konuyla ilgili olarak Parmar (2007, 186), düşük bel kesimli pantolonların açıkta kalan bel bölgesi ile böbreklere zarar verdiğini ifade etmiştir. Aynı çalışmada “kendisine kalçalarda yanma, ağrı hissiyle başvuran hafif kilolu üç genç kadının 6 ile 8 ay süreyle düşük belli kot pantolon giydiklerini ve hastaların 4 ile 8 hafta bol kesimli pantolon giydikten sonra hiçbir şikâyetlerinin kalmadığını” tespit etmiştir. Yine giyilen dar pantolonların genital bölgedeki ısıyı yükselttiğini, vajinal mantar enfeksiyona yakalanma riskini de artırdığını ifade eden Parmar (2007, 186) ayrıca “bel kemiğinin altındaki sinirlere baskı yaparak kalçalarda paresthesia adı verilen bir yanma hissine neden” olduğunu belirtmiştir.

Yaşamsal koşullarla ortaya çıkan bu giysi biçimlerinin zamanla yenilikçi ve estetik kaygıları ön planda tutma amacıyla olan bir moda unsuru (geçici yenilik anlayışından uzak ve sadece beğeni nesnesi) halini alması, farklılık yaratmak adına giysi konforunu öteleyen tasarımları da gün yüzüne çıkarmıştır. Buna göre; dar ve düşük belli pantolon modasının, insanları sık, farklı ve gösterişli bir hale getirmek için, insan bedenine zarar verecek türden tasarımlar olduğu, kullanan kişilerin bel çevrelerinde farklılıklar oluşturduğu, göbek hattının sarkmasına sebebiyet vererek beden deformasyonuna yol açtığını söylemek mümkündür.

3.2. Giysi Donatıları

Bu bölümde bir çeşit giysi tamamlayıcısı olarak işlevsel ve estetiksel kullanım alanına sahip olan donatıların vücutta yarattığı görüntü bozuklukları ve bunların toplumda yarattığı inanç değeri açıklanmış, giysi donatıları “ayakkabı, takı, başlık ve saç düzenleme” alt başlıklarıyla incelenmiştir.

3.2.1. Ayakkabı

Ayaklar bedeninin duruşunu dikleştiren, yürümemizi sağlayan ve bedeni dengede tutan organdır (İmre, 2011, 110). Ayakkabı ise, ayağı örten, dış çevre koşullarına karşı koruyan, estetik görünüm ve birtakım sembolik anlamsal, iletişimsel ifadeler taşıyan ayak donatısıdır.

Ayak giyimi, giysi donatıları içinde en geniş grubu oluşturmaktadır. İnsanoğlunun iki ayağı üzerinde durup yürümeye başladığı günden itibaren, yaşamın bir parçası olmuştur. Ayakkabının biçimsel özellikleri, kullanılan malzemeler ve kullanım işlevi, insanın manevi değerlerine katkıda bulunmuş, insanlık tarihi, kültürü, gelenek ve görenekler, moda, güzellik, kimlik, sosyal değerler, ekonomik durum ve inançları hakkında geniş bilgiler sunmuştur. Ancak tasarım ve konfor açısından ayak deformasyonuna da neden olan örnekleri bulunmaktadır (Kanber, 2010, 18).

Başka türden giysi biçimlerinde olduğu gibi “çivili sandaletler” (fotoğraf 4), inanışların ayak giyimine olan etkilerinin bir yansıması olarak görülmektedir. Bu ayakkabılar, sandalet biçiminde olup ayak başparmağı ve ikinci parmak arasına girerek ayağı tutan, tabanı düz ve iç yüzeyi çivilerden oluşan bir görünümündedir. Bunu giyen Hintli mistikler, ruhlarının kendi bedenlerine yaptıkları işkenceler sonucu varoluşun daha yüksek bir mertebesine ulaştıklarına inanmışlardır (Kanber, 2010, 23).

Fotoğraf 4: Hinduların giydiği çivili sandalet (Kanber, 2010, 23)

Bir diğer ilginç durum, toplumların güzellik algılarının ve bunu gösterme biçimlerinin en can yakıcı örneklerinden birisi olan lotus ayakkabısıdır (fotoğraf 5). Çin’in Yunnan bölgesinde X. yüzyıldan beri var olan ve kadınlar tarafından kullanılan bu ayakkabı ile bir çeşit ayak bağlama geleneği uygulanmaktadır. Kapanoğlu'na göre (2006, 42) “ayak bağlama geleneğindeki temel amaç, ayağın gelişimini ve büyümesini

engellemektir. 3 yaşına gelen kız çocuklarının ayakları sıkı bir biçimde bağlanır ve bu şekilde ayakların doğal büyüme süreci engellenmiş olur. Uygulamaya küçük yaşta başlanmasının sebebi, kemiklerin henüz gelişmemiş olması ve kırıldak halinde bulunun bu kemiklere biçim vermenin daha kolay olmasıdır. Yetişkin çağa geldiklerinde, ayakları kırılan ve deforme olan kız çocukları, enfeksiyon, felç ve kaslarda körelme gibi pek çok olumsuz ve ciddi rahatsızlıkla karşı karşıya gelmişlerdir”.

Fotoğraf 5: Kırmızı lotus ayakkabı ve ayak kemiğinin değişme şekli (İmre, 2011, 93)

İmre (2011, 93), oldukça üzücü ve ürkütücü biçimde X. yüzyıldan günümüze kadar, milyonlarca Çinli kadının, küçük Lotus ayaklara sahip olmak için inanılmaz acılara maruz kaldığından söz eder. Neo Konfüçyonizm felsefesinin bu geleneğin yayılmasında büyük bir etkisi olduğunu belirtirken, “Altın Lotus” olarak da bilinen bu geleneğin felsefik disiplinini “acı ile olgunlaşmak” olarak ifadelendirir. Böylece küçük ayaklı Çinli kadınların acı çekerek olgunlaştıklarına, bunun karşılığında, sosyal kimlik, ekonomik güç, saygınlık ve iyi bir eş elde edeceklerine inandırılmışlardır.

Fotoğraf 6: Lotus ayakkabı kullanımı sonrası ayak kemiğinin görünümü (Rudofsky, 1971, 118).

Garip biçimde modern kadınlar da Çinli hemcinslerinininkine benzeyen sebepler dolayısı ile ayaklarına zulmetmeye eğilimlidir ve bu yüzden nasırlar, iltihaplı şişlikler, tırnak batması ve çekiç tırnaklara göz yumarlar. Ama ayak iskeletlerine yaptıkları büyük bir müdahale ile çizgiyi çekerler. Kendi doğal topuklarını uzatmak konusunda isteksiz oldukları için yapay olanlarla idare etmek zorunda kalırlar (Rudofsky, 1971,120).

XV. ve XVI. yüzyıllarda İspanya, Venedik ve İtalya’da giyilen ve yüksekliği 33 ile 75 cm arasında değişen, apartman topuklu, tahta veya mantardan yapılmış chopine (fotoğraf 7) denilen ayakkabılar da (tıpkı yukarıda örneklendirdiğimiz biçimler gibi) bir başka ayak deformasyonuna yol açan giysi donatısıdır. Bu ayakkabılar, kullanışlı olmayan, yürüyüş esnasında kişiyi zorlayan ve yürüyebilmek için giyen kişinin hizmetkârlarının yardımına ihtiyaç duyduğu bir tasarım olmasına rağmen, işlevinin tamamen dışında kullanılarak, güzellik, statü ve kimliğin göstergesi olarak ifade edilmiştir (Kanbak, 2010, 35).

Fotoğraf 7: Chopine (Kanbak, 2010, 35 & Kanber, 2010, 51)

Sanırım bir başka ilginç hikâye yaşlıların bir zamanlar herkesin yaşamını ayak bileğinin destekleyerek sürdürdüğünü ifade etmesidir. Bu durumda gençler ve yaşlılar bağcıklı botlar giyerlerdi. Ayak bileğinin yukarısına iyice ulaşamayan bir ayakkabının insan sağlığı için korkunç olduğu düşünülürdü. Bir zamanlar doktorlar ve ayakkabı satıcıları tarafından ısrarla tavsiye edilen bağcıklı botlara ne oldu? Bugünlerde giydiğimiz düşük kesim ayakkabıların bileklerimizi mahvetmesini önleyen nedir (Rudofsky, 1971, 111)?

Yukarıdaki sunulan geçmişe ilişkin bu örnekler, ayakkabıların kullanım biçimiyle zorlayıcı olmasına rağmen vazgeçilememesinin nedenlerini kültürel bağlamda ortaya koyar. Ortaya çıkan ayak fizyolojisindeki deformasyona rağmen uzun yıllar kullanılan bu biçimler, kuralların dayatıldığı toplumlarda birer gelenek halini almışlardır.

Günümüze geldiğinde, durum pek farksız değildir. Kadınlar, vücudun biçimini vurgulamak, modayı takip etmek, stil yaratmak, güzel ve şık görünmek vb. uğruna dar, sivri burunlu, yüksek topuklu ayakkabılar kullanmaktadır. Bu da özellikle orta yaşlardan sonra, varis oluşumundan kalça ve dizlerde kireçlenmeye, bel ağrılarında kamburlaşmaya (<http> 8) kadar çeşitli sağlık sorunları ve ayak deformasyonuna neden olmaktadır.

İngiltere'deki Manchester Metropolitan Üniversitesi'nde yapılan bir araştırma, yüksek topuklu ayakkabı giymenin bacak kaslarında kalıcı hasara neden olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada, iki yıl haftada en az beş gün topuklu ayakkabı giyen 41 yaşındaki 11 kadının bacakları MR görüntüleme cihazı ile incelenmiştir. Sonuçlarda, bu kadınların bacak kaslarının topuklu ayakkabı kullanmayan kadınlara oranla % 13 daha kısa ve aşil tendonlarının da normalden % 20 daha kalın olduğu saptanmıştır (<http> 4).

Fotoğraf 8: Yüksek topuklu ayakkabı giyimi ile yüksek topuk kullanımında tarak kemiklerine binen yük ve kemiklerin görünümü (<http> 3) (Kanber, 2010, 9)

Bu bölüme sonuç niyetine şunları söylemek mümkündür: tüm bu örnek ve açıklamalar ayakkabıların kullanım biçiminin zorlayıcı olmasına rağmen vazgeçilememesini geleneklere, inançlara ya da moda bağlar. Geçmişte ve günümüzde kullanılan ayak donatıları, bir yandan alımlı, çekici ve cazibeli görünüm sağlarken, diğer taraftan hareketleri kısıtlanmış, acı çeken, kırılabilir bir kadın görüntüsü yaratmıştır. Kadınların güzelliği, ayak sağlığı ve bedeni taşıma işlevi hiç önemsemeden sadece modayı takip etmek, güzel görünmek, gözde olmak, kimlik ve saygınlık kazanmak için, küçük ayakla veya yüksek topuklu ayakkabı biçimi ile özdeşleşmiştir. Ama her şeye rağmen yüksek topukların yarattığı etki, giyilirken çekilen sıkıntılara rağmen her dönem her millet tarafından tercih edilmektedir. Ayakkabıların biçimsel

tercihi, inanç, kimlik, moda, güzellik ve estetik noktasında, ayak deformasyonunun, kullanışlılığın ve sağlığın önüne geçmiştir.

3.2.2. Takılar (Büyük küpeler, Halkalar, Tabaklar vb.)

Giysiyi tamamlayan donatıların, Tarihte ne zaman ve ne amaçla kullanıldığına ilişkin kesin bir bilgi olmamasına rağmen, geçmişinin ilk çağlara dayandığı ve doğa-inanç ilişkisi sonucu ortaya çıktığı bilinmektedir (Özbaşı,1989, 2). İlk çağlardan günümüze kadar insanlar, kemik, taş, deniz kabukları, hayvan dişleri, boynuzları, tüyleri vb. doğada bulunan tüm malzemelerden giysi donatıları yaparak, bel, baş, saç, kulak, burun, boyun, parmak, göbek deliği vb. bedeninin her noktasını süsleyerek, beden üzerine bilinçli ya da zoraki müdahalelerle çeşitli sembolik anlamlar içeren izler oluşturmuş, vücutta biçimsel deformasyona sebep olmuştur.

Ertem (2009, 41), “takıların geçmişte bir inanca dayalı olarak veya süslenme gereksinimiyle” gündeme geldiğinden söz ederken “doğayla bütünleşen ve küçük topluluklar halinde yaşayan ilkel kabilelerin bu takıları kendi kültür, örf, adet ve gelenekleri doğrultusunda yaşadıkları coğrafi çevreden temin ettikleri doğal malzemelerle tasarladıklarını” belirtir. Bu takılar “geleneklerle bütünleştirip, sembolik anlamlar yükleyerek günümüze kadar ulaştırmışlardır”.

Afrika’da Çad sınırları içerisinde yaşayan Sara kabilesinde, Avusturalya’nın güneyinde Nagarnooklarda ve Etiyopya’nın güneyinde yaşayan Surma kabilesinde doğal ve ilkel yaşam süren kadınların, dudak delme veya takılan çeşitli malzemelerle dudak uzatma gelenekleri (fotoğraf 9), kullandıkları donatılar, süslenme biçimleri dünyanın en çok bilinen ve sembolik beden deformasyonunu en iyi yansıtan örneklerden biri olarak görülürler. Bu toplulukların yaşam alanlarına göre, dudaklarını delme, biçimlendirme yöntemi, amaca, duruma, ihtiyaçlara yönelik yapılmaktadır (Budak, 2014 ,45).

Fotoğraf 9: Tabak dudaklı Surma ve Çad kadını (http 5 & Rudofsky, 1971, 89)

Özbek (2000, 473-474), Afrika’nın Çad bölgesindeki kabilelerde, bir kadının dudaklarının nişanlandığında müstakbel kocası tarafından delindiğini, oluşturulan deliğin takılan malzemelerin değiştirilmesiyle yavaş yavaş genişletildiğini ve böylece bu kadınların diğer komşu siyahlardan ayrıldığını belirtmiş, bu ritüelin ise, onlar için kültür kimlik olduğunu ifade etmiştir. Bu işlem kulaklara da uygulanmaktadır. Aynı çalışmada benzer bir şekilde, Etiyopya’nın güneyinde yaşayan Surma Kabilesi’nde de kızların, evlenme çağı geldiğinde bu acı veren geleneklerle karşılaştığını; alt dudak delinerek buraya kil, ağaç vb. malzemelerden hazırlanan bir halka geçirildiğini, bir yıl içinde bu halkaların gittikçe daha büyüğü ile değiştirildiğini, bu ritüeli uygulayan kızında, evlenirken ailesine yüklüce bir başlık kazandırdığından bahsetmiştir. Ayrıca bu kadınlar, en güzel ve en saygın gören kadın olarak toplumda yer edinme ve kabul görme biçiminin sembolünü oluşturmuşlardır.

İlkel yaşam süren toplumların ayırt edici gelenek, süslenme, güzellik ifadelerinin ve bunu gösterme biçimlerinin en dikkat çekici yansımalarından bir diğeri ise, Birmanya Bölgesi’nde (Tayland, Vietnam, Hindistan ve Çin arasındaki bölge) Karen kabilesi içinde için de asimile olmuş Padaung kadınlarıdır (fotoğraf 10). “Zürafa boyunlu kadınlar olarak bilinen Padaung kadınları, boyun uzatma gelenekleriyle ön plana çıkarlar. Bu gelenek kadın güzelliğinin az bulunur ve garip bir ifade şeklidir. Boyunlarına takılan halkaların sayısı ve değeri medeni durumlarının ve aile içindeki saygınlıklarının göstergesidir” (Bursalıgil, 2009, 74).

Fotoğraf 10: Padaung kadınları (zürafa boyunlu kadınlar) (<http> 5 & Bursalıgil, 2009, 74)

Platt (2008, 12) çalışmasında, yetişkin bir Padaung kadınının, halkalardan birini çıkarması durumunda, yıllar boyunca boyun omurlarında oluşan deformasyondan dolayı boyun kaslarının küçülerek yok olduğunu, buna rağmen çıkarmak istenirse, hayatının geri kalanı boyunca yatalak yaşamak ya da özel boyunluklar takmak zorunda kalabileceğini belirtmiştir.

Diğer bir ilginç örnek ise Hindistan'ın Ziro vadisi'nde küçük bir köyde ilkel yaşam süren Apatani kabilesi ile Pakistan sınırına yakın yerde yaşayan Banjara Kabilesindeki kadınların burunlarına taktıkları donatılardır (fotoğraf 11-12). Apatani kabilesindeki kadınların burunları dört deliklidir. Bu kabiledaki kız çocuklarının doğduktan sonra burunlarına, sağ ve sol olmak üzere, iki tarafına yukarıya doğru iki delik açılarak, deliklere birer tıkaç takılmaktadır. Yapılan bu işlem Apatani kabilesi kadınlarının, diğer kabilelerin kadınlarından ayırt etmek, karıştırmamak ve diğer kabile erkeklerine çirkin görünmek için yapılmaktadır. Böylece kadının hangi kimliğe ait olduğu bilinmektedir (<http> 6).

Fotoğraf 11: Dört delik burunlu kadınlar (<http> 6)

Bir başka benzer örnek Hindistan sınırına yakın bir yerde yaşayan Banjara Kabilesindeki kadınların burunlarının sol taraflarına taktıkları abartılı büyük hizmalar ile süslenmesidir (fotoğraf 12). Bu biçimde daha güzel olduklarına inanmaktadırlar (<http> 7).

Fotoğraf 12: Banjara Kabilesi Kadını (<http> 5)

Giysi ve onların tamamlayıcıları olarak kullanılan donatılardan biri olan küpeler, saç stiline birleştirici öğesidir. Ancak günümüz modasında ağır hacimli ve çok büyük boyutlarda tasarlanmaktadır

(fotoğraf 13). Bu küpe biçimlerinin kullanımı ile kulak deliklerinin sarkması ve yırtılması söz konusu olmakta, kulak memesi kendi kendine iyileşmemekte ve düzeltilmesi için estetik ameliyat gerekmektedir.

Ayrıca küpe malzemeleri de egzama (cilt hastalığı) vb. hastalıklara neden olmaktadır (http 7). İlginç biçimde bazı topluluklarda (Hindistan'da Brahmanlara ait mabetlerdeki kabartma resimlerden yola çıkıldığında), kulak memesinin uzatılmasının ise yüksek zekâ ve etik değerle ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Aynı biçimde kulak memesini delerek uzatmanın ise güneş kültü'ne gönderme yaptığı söylenir (Özbek, 2007,469- 470).

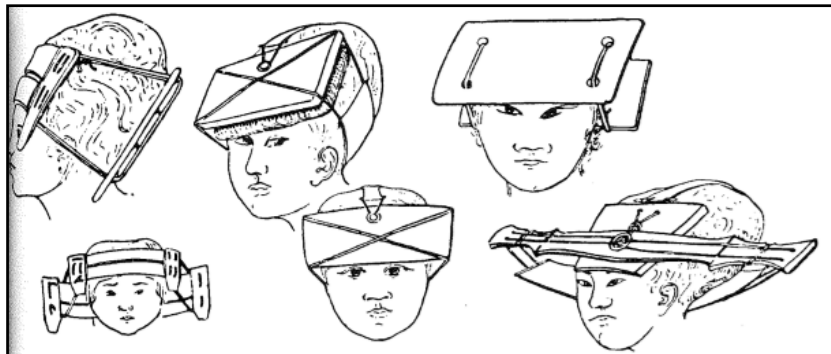
Fotoğraf 13: Büyük küpe kullanımı (http 7)

3.2.3. Başlık

Başlıklara geçmeden önce onun kullanımına zemin hazırlayan baş biçimlerinden ve alışılmadık görünümünden söz etmek yerinde olacaktır.

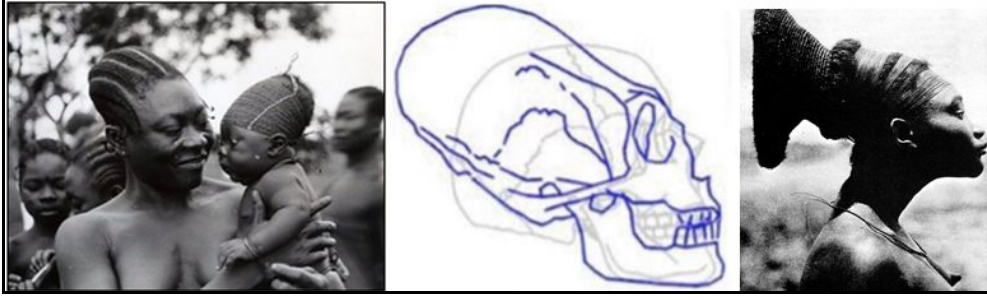
Esasen insan anatomisine müdahale etmenin en cesur yollarından biri kafatasının kalıplandırılmasıdır. Bu sanat özel yetenekler gerektirir ve geleneksel olarak annenin görevidir. Bir annenin bebeğinin kafatasını sıkması ve yoğurmasına yönelik ilk provokasyon, belki de yumuşaklık vermesiydi. Bu oyuncu dokunma, daha sonra irksal ve estetik kavramların eklendiği daha bilinçli deformasyon çabalarına dönüşmüştür. Böylece, geniş kafalar daha da genişlemiş, düz burunlar yüze doğru düzleşmiş, konik oksiput bir noktaya kadar keskinleşmiştir (bugün daha çok uzaydan gelen insan ile ilişkilendirilen biçim). Bu muhteşem formlar, basit bir fare kapanından daha ustaca olmayan mekanizmalar yardımıyla elde edilmiştir. Uzun kafalara olan hayranlık, Eski Mısırlılar, Amerika yerlileri ve eyalet Fransızları gibi benzer olmayan halklar arasında da yaygındır. Fransa'nın bazı bölgelerinde bebeğin kafasını bağlama (sıkma) geleneği geçen yüzyıla kadar hala gözlemlenmekteydi. Dünyanın daha iyi kısmı için güzellik idealleri oluşturduğu bilinen bir ulustan beklenenin aksine, bu tür kafa deformasyonu için güdüler estetik olmaktan ziyade öjenikti (Rudofsky, 1971,97).

Bazı ilkel yaşayan topluluklarda, yerleşmiş bir gelenek olarak bebeğin başı istenilen biçime sokulmak amacıyla, doğumdan hemen sonra, bitki liflerinden örülmüş başlıklar, hayvan derilerinden hazırlanan sargılar, yassı tahtalar, taşlar veya ağaç kabukları vb. malzemeler kullanılarak baş biçimini değiştirilmiştir (fotoğraf 14) (Özbek, 2000, 465).

Fotoğraf 14: Çeşitli baş bağlama biçimleri (Rudofsky, 1971, 97).

Bir başka örnekte ise Özbek (2000, 465-466), "Mangbetu kabilesindeki her annenin doğan kız çocuğunun başına ağaç liflerinden hazırladığı dar bir başlığı giydirmek suretiyle arkaya doğru aşırı biçimde uzamasını sağladığını, bu ritüelin de güzellik ve asaletin bir göstergesi olarak kabul edildiğini" belirtmektedir (Fotoğraf 15).

Fotograf 15: Mangbetulu anneler ve kız çocuğu (Özbek, 2000, 465&Rudofsky, 1971, 96).

3.2.4. Saç Düzenleme

Moda tarihi çok ilginç saç biçimlerine tanıklık etmiştir. Bu biçimler yapılması ve kullanımı oldukça zor ve gösterişli yapılardır. Bu saç biçimleri tahmin edildiği üzere statünün bir göstergesi olarak soylular tarafından tercih edilmektedir. Giysilerin gösterişli yapısına uyum sağlayan saç biçimleri, özellikle 18. Yüzyıl batı modasında sınırlanamayan boyutlara gelmiştir. Bu saçın statüsel görünümü hizmetçileri olanlar tarafından yapılabilmesidir (fotoğraf 16).

Bu konuyla ilgili olarak özellikle 18. yüzyılda, moda, kültür, sanat ve uygarlık tarihinde birçok yenilik yaşanmıştır. Yüzyılın ilk yarısında Fransa'da başlayan, Rokoko stili Robe à l'Anglaise, à la Polonaise, Robe à la Française, Redingot, Madam Pompadour, Marie Antoinette vb. stillerden oluşmuş, bu yüzyıl oldukça renkli geçmiştir.

Yüzyıl boyunca, yapay estetik bir anlayış ile aşırı lüks giyim-kuşam söz konusudur. Bu aşırılığın örneklerini, 1770'lerin kadın saray kostümü olan, çember kafeslerle (panier) genişletilen kocaman, uzun bir etek, korse ile sınırlı oturtulan ince bel görünümlü, V yakalı bir üst beden ve ustalığın çokça vurgulandığı pudralı, abartılı, yüksek, kabarık saç düzenleme biçimleri oluşturuyordu. Abartılı boylarda moda olan bu saç biçimleri; saçın üzerinden çekildiği at kılından yapılan yüksek tampon kullanılarak geriye doğru taranıp, enseden kalın lülelerin dökülmesini popülerleştiren Fransa veliahdının genç eşi Marie-Antoinette ile özdeşleşmiş, Paris'te ün yapan kuaför Leonard Hautier tarafından onun için tasarlanmıştır. Bu saç biçimleri çoğu zaman bedeninin 2/3'ü yüksekliğine ulaşmıştır. Saçın üstüne veya içine çeşitli at arabası maketleri, kaleler, küçük heykeller, meyve sepetleri gibi malzemeler yerleştirilirken, bir İngiliz parkı, bir şiir, opera sahnesi, önemli bir politik etkinlik veya güncel olayları gösterecek şekilde, kabarıklikların yükselişi sağlanarak başka hayali elemanlarda yerleştirilmiştir (Fog, 2013, 109 & Gerçek, 2006, 17). Yüzyılın sonuna doğru, bu saçlara anıtsal boyutlarda şapkalar, başlıklar ve peruklar eklenmiştir. Yüksek topuzlu peruklar biçimi (hem yüksekliği hem çiçekli böcekli olması) nedeniyle pireler için yuvaya elverişlidir (Fog, 2013, 111).

Bu durumda, giysi biçimiyle uyum gösteren saç stilleri zenginlik ve statüye ilişkindi. Çünkü giyilen lüks giysilerin görsel tamamlayıcıları olarak önemli bir role sahiptilerdi.

Fotograf 16: 18.yy rokoko dönemi saç düzenleme (http1&http2& Fales, 1917, 34)

Fotograf 16'da da görülen bu şaşırtıcı biçimler, Rokoko Döneminde kullanılan başlık türlerini, malzemelerini, saç düzenlemelerini ve saç biçimlerini örneklerle ortaya koyar türden görüntüleri içermektedir. Yüksek kabarık saç biçimleri, savaşta galip gelen Fransız gemisinin minyatürünü andıracak

kadar devasa ve abartılı boyutlara ulaşmıştır. Fales (1917, 34) bu başlıkların çok fazla hacimli olduğunu, başlığı kullanan kişinin kafasını kapıdan dışarı çıkaramadığı veya arabanın zemininde diz çökmediği sürece arabada gidemediğinden bahsetmiştir. Buna göre o dönemde moda sayılan (ki moda ifadesi günümüzdeki geçici yenilikten biraz uzaktı) güzellik yapılan saç düzenlemelerinin baş, boyun ve beden hareketlerini de fazlasıyla kısıtladığını söylemek mümkündür.

4-Sonuç

Araştırmada, giysi ve giysi donatılarının bedene ilişkin yapmış olduğu deformasyon ve tehlike içeren kullanımları sorgulanmış ve bu amaç doğrultusunda nedenlerinin gelenek, moda, güzellik ve inanç algısı yaratma biçimiyle ilintili olduğu ve bu görünümün insan anatomisi üzerindeki birçok olumsuz etkileri ortaya koyduğu görülmüştür. Bu doğrultuda geçmişten günümüze çeşitli yaşam örüntüleriyle ve ritüellerle gerçekleştirilen, ilk bakışta çoğunun anlamlandırılmada güçlük çekildiği birtakım giysi ve donatıların, lüks yaşam biçimlerini, gelenekleri, kültürel ya da toplumsal kimlik yaratımlarını ve dolayısıyla aidiyet duygularını geliştirecek sembolik bir "im" den meydana geldiğini belirtmek mümkündür. Bu ifade biçimlerinin bedene ilişkin hiçbir iyileştirici tutumunun olmadığı yapılan bilimsel kaynaklarla ve görsellerle kanıtlanmaya çalışılmıştır. Gerçekten de beden deformasyona yol açan giysi ve donatıların çoğunun geleneksel tutum ve davranışlardan kaynaklandığını, günümüz stillerinde ise halen kullanımı sürdürülen bu giysilerin veya biçimlerinin (korse ve düşük bel dar pantolonların) bir stil kazanma, bedeni fetişleştirme ve estetik görünüme büründürme noktasına hizmet eden ve modanın yalnızca sosyal kazanımlarla toplumda yaygınlık kazandırmayı amaçladığı biçimler olduğu sonucuna varılmıştır.

Geçmişten günümüze insanlar, kimi zaman gelenek ve inançları uğruna vücutlarında birtakım değişiklikler yaparak; saç, baş, ayak, boyun, kulak, burun, dudak vb. çeşitli organlarını (bedenin parçalarını) biçimden biçime sokmuş, kimi zaman ise moda, trend, estetik vb. uğruna güzel görünmek ve süslenmek amacıyla bedenlerini deforme etmişlerdir. Bu yüzden her toplum kültürel yapısı ve farklı amaçları doğrultusunda iletişimsel ve biçimsel olarak sürekli değişime uğramış, beden de güncel koşullara uygun bir şekilde kullanılarak, yaşamla bir bütün haline getirilmiştir. Değinen tüm örneklerde olduğu gibi özellikle kadın bedenine yapılan bu eylemlerin günümüze gelindiğinde bile moda kavramı altında, görünümü değiştirmek adına süregeldiğini söylemek mümkündür. Anatomileri yeniden düzenleme dürtüsüye bedeni bambaşka biçimlere bürünmeye sebep olan bu edimleri, vücudu istenilen ideal görüntüye ve modanın dayattığı güzellik anlayışına kavuşturmayı daima arzulamıştır.

Bu durumda, geleneksel veya modern toplumlarda bedeni, acının sembolik şiddetine büründüren giysi ve donatıların varlığıyla dolu olduğunu söyleyebiliriz. Yaratılış biçimine ters düşen ve sıradan eylemleri dahi karşılayamama noktasına getirebilen giysi ve donatıların, bedende anatomik ve fizyolojik anlamda yarattığı deformasyonlar, ne yazık ki geleneğin bir devamı, güzelliğin bir göstergesi, modanın bir stili olarak dayatılmakta, yaygınlaştırılmakta ve taklit edilerek sürüp gitmektedir. Giysi ve diğer süslenme unsurlarıyla bedenin olağan biçimlerinin dışına çıkma ve biçimini bozma isteği, toplumsal yapının dışı vurumsal eylemlerinin de bir sonucu olarak görülmüştür. Toplumsal geleneğin devamıyla gerçekleşen aynı zamanda bireysel irade ve tercih edilebilme noktasında söz sahibi olunamayan bu ritüel ve/ya inanç biçimlerinin giysi ve donatılara yansıma biçimleri de bir o kadar ilginçtir. Günümüzdeyse bastırılmış dürtüsel ve istemsel davranışlardan arındırılmış biçimde (geleneksel toplumlarda uygulanmak zorunda bırakılırcasına) tek tipliliğe ve bedene yapılan deformasyona ne yazık ki oldukça istekli görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Batur, Enis (1987). Gelenek ve Gelecek Arasında Moda. *Gergedan*, Mart, sayı:1, s. 83-90.
- Bennahum, Judith, Chazin (2005). *The Lure of Perfection: Fashion and Ballet, 1780-1830*. New York and London: Routledge.
- Bilgin, Tuğçe (2018). *Bedenden Nesneye, Nesneden Bedene (Transfer): Figür, Fragman*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Bursalıgil, Gözde (2009). *Antropolik Açından Giyim Kültürü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Budak, Betül (2014). *Günümüz Sanatında Beden ve İşlevsel Güzellik*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Chrisp, Peter (2005). *A History of Fashion and Costume The Victorian Age*. Bailey Publishing Associates Ltd. Volume: 6
- Dinç, Aysel (2019). *Pantolonun tarihçesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Altınbaş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ertem, Baykal Figen (2009). *Dokumalarda ve Takılarda Görülen Nazar Motifleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Evecen, Arzu & Beydiz, Mustafa Gürbüz (2018). Paleolitik Ve Neolitik Dönem Buluntularında Giyim Kültürü. *Turkish Studies*, Volume 13/10, Spring 2018, p. 303-333, Ankara.
- Fales, John (1917). *Dressmaking*. Newyork, Boston: Charles Scribner's Sons.
- Fogg, Marnie (2014). *Modanın Tüm Öyküsü*. (E. Gözgülü, çev.), İstanbul: Hayalperest Yayınları.

- Gerçek, Merve (2006). *Fransız Devrimi'nden İtibaren, Sanayi Devrimi I. Ve II. Dünya Savaşları Ve Sovyet Devrimi'nin Avrupa Kadın Giyimi Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İmre, H. Meryem (2011). *Tarihsel Gelişim İçinde Moda, Ayakkabı ve İnsan İlişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kanbak, Arsen (2010). *Ayak Giydirme Sanatı (Ayakkabı)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Kanber, Leyla (2010). *Modernizimden Bugüne Sanat Anlayışlarının Ayakkabı Tasarımı Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kapanoğlu, Sedef (2006). *Çin'de Kadın İmgesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kortsch, Christine, Bayles (2009). *Dress Culture in Late Victorian Women's Fiction: Literacy, Textiles, and Activism*. England: Ashgate Publishing.
- Marshall, Suzanne; Jackson, Hazel; Kefgen, Mary; Touchie-Specht, Phyllis; Stanley, Sue (2004). *Individuality in Clothing Selection and Personal Appearance*. Prentice Hall; 6 edition, United States of America.
- Onur Nur (2004). *Moda Bulaşıcıdır*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Okumuş, Ejder (2009). Bedene Müdahalenin Sosyolojisi. *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi* -www.e-sarkiyat.com- ISSN: 1308-9633, Sayı: II, Kasım.
- Özbaşı, Tevhide (1989). *Ankara İl Merkezinde Yaşayan Kadınlarda Bulunan Geleneksel Gümüş Takılar Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özbek, Metin (2000). *Dünden Bugüne İnsan*. (İkinci Baskı), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları
- Parmar, Malvinder (2007). Hiphuggers'tingly Things. *Canadian Medical Association Journal, JAMC*.7 JANV,186 (1)
- Platt, Richard. (2008). *İnanılmaz ama Moda Hakkında Çılgın Gerçekler*. Türkiye İş Bankası Yayınları: İstanbul.
- Rudofsky, Bernard (1971). *The Unfashionable Human Body*. Van Nostrand Reinhold Company Inc: America.
- Şenkan, Eda (2017). *Beden Kullanımı ve Performans Sanatı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- User, İnci (2016). *Biyoteknolojiler ve Kadın Bedeni. Kadın ve Bedeni*. Edt: Yasemin İnceoğlu, Altan Kar), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Vural, Tuba, Koç Fatma, Koca Emine, Pamuk Beyhan (2006). *Moda Tarihinde Korselerin Giysi Konforu Açısından İncelenmesi*. 12. Ulusal Ergonomi Kongresi, Ankara: Gazi Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

- http 1 http://bloggermaisiah.blogspot.com/2016/02/rokoko-stili_11.html E.T. 16.6.2019
- http 2 <https://gmabel.wordpress.com/2010/07/30/peluqueria-en-la-edad-media/> E.T. 12.5.2019
- http 3 <http://www.bakimliyiz.com/moda-hakkinda-hersey/38282-beyonce-un-yukse-topuklu-ayakkabilari.html> E. T. 11.10.2019
- http 4 Habertürk gazetesi, E.T. 17.7.2019
- http 5 <https://www.ensonhaber.com/galeri/bilinmeyen-kabilelerin-sasirtan-gelenekleri> E. T. 3.2.2018
- http 6 <http://www.hurriyet.com.tr/seyahat/galeri-bu-kabilede-kadinlarin-4-tane-burun-deligi-var-apatani-kabileleri-40394278/1> E. T. 11.11.2019
- http 7 <https://www.cnnturk.com/haber/saglik/buyuk-ve-agir-hacimli-kupeler-zarar-veriyor/E.T.9.1.2019>
- http 8 <https://www.trthaber.com/haber/saglik/yukse-topuklu-ayakkabi-giyiminin-zararlari-240650.html> E. T. 9.2.2020